

UTILIZAREA SUPRAVEGHERII TEHNICE ÎN PREVENIREA ȘI CONTRACARAREA AMENINȚĂRILOR LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Petre UNGUREANU*

Abstract:

National security is one of the most important objectives of a state that assures its independence, sovereignty and protection of human and civil rights of its citizens. This duty is fulfilled by intelligence services in accordance with the legal provisions.

In the current international context threats to national security are diversified. Terrorism represents one of the greatest threats of the 21st century to national security for any state. Its forms of manifestation are unpredictable and hard to anticipate. The question is if Romania's intelligence services are capable of countering threats to national security.

The existing conflicts outside Romania's borders can pose a threat to national security. The current technological progress along with the use of internet has determined the authorities to redefine the strategies and techniques used to counter cybernetic threats. These strategies used must be in accordance with the legal provisions regarding human rights. The article is focused on analyzing the legal provisions regarding national security and the infringements of human rights that may occur in countering national security threats alongside with a comparison of technical surveillance measures used in criminal proceedings and national security affairs.

Keywords: *national security, intelligence activities, human rights, countering threats to national security, cybernetic security, technical surveillance*

Aspecte juridice referitoare la supravegherea tehnică din domeniul securității naționale

Securitatea națională ca și explicație juridică - este definită de prevederile articolului 1 din legea nr. 51/1991. În conformitate cu acesta, ea reprezintă „starea de legalitate, echilibru, stabilitate socială, economică

* Drd. Academia de Poliție „Al. Ioan Cuza” București, petreungureanu74@yahoo.com

și politică necesară existenței dezvoltării statului național român ca stat suveran, unitar independent și indivizibil. Ea asigură menținerea ordinii de drept, a climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor, în conformitate cu prevederile constituționale” (Legea nr 51/29.07.1991).

Protejarea securității naționale se realizează prin „cunoașterea prevenirii și înlăturarea amenințărilor interne sau externe” (Legea nr. 51/29.07.1991). Legiuitorul a înțeles să enumere amenințările interne și externe la adresa securității naționale, precizându-le în articolul 3 din lege, respectiv: „planuri și acțiuni împotriva suveranității, unității, independenței și indivizibilității statului român; acțiuni prin care se provoacă un război contra țării sau un război civil; înlesnirea ocupației militare; aservirea față de o putere străină; ajutarea unei puteri străine sau organizații străine; trădarea prin ajutarea inamicului; acțiunile armate sau orice acțiuni violente; spionajul; subminarea; sabotajul; acțiunile prin care se urmărește înlăturarea prin forță a instituțiilor democratice ale statului, ori aduc atingere gravă libertăților fundamentale ale cetățenilor români; actele de distrugere, degradare; acțiunile prin care se atentează la viața, integritatea fizică sau sănătatea persoanelor care îndeplinesc funcții importante în stat ori a reprezentanților altor state. Tot amenințări la adresa securității naționale sunt considerate și „desfășurarea de acțiuni totalitariste, extremiste, de sorginte comunistă, fascistă, legionară; actele teroriste; atentatele contra unei colectivități; sustragerea de armament, muniție, materii explozive sau radioactive, toxice sau biologice, inițierea sau constituirea de organizații sau grupări ori aderarea sau sprijinirea de grupări care să desfășoare vreuna dintre activitățile precizate anterior (Legea nr. 51/29.07.1991).

În activitatea de contracarare a amenințărilor la adresa securității naționale organele cu atribuții în culegerea de informații pot folosi activități specifice care presupun restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale ale omului. Legiuitorul a enumerat în acest sens drept activități specifice „interceptarea și înregistrarea comunicațiilor electronice, căutarea unor informații, documente sau înscrisuri pentru care se impune obținerea accesului la ele, ridicarea și repunerea la loc a obiectelor, examinarea acestora „instalarea de obiecte, supravegherea prin fotografiere, filmarea, în locurile publice sau în locurile private, localizarea, urmărirea, prin GPS sau prin alte mijloace tehnice, interceptarea trimiterilor poștale, obținerea datelor privind tranzacțiile sau datele financiare ale unei persoane (Legea nr. 51/29.07.1991).

Desfășurarea acestor activități se face numai dacă ne aflăm în vreuna dintre situațiile precizate de către articolul 3 din lege. Legiuitorul a condiționat utilizarea acestora de îndeplinirea a trei condiții:

- Riscurile și amenințările la adresa securității naționale nu pot fi cunoscute, prevenite sau contracarate și sunt posibilități limitate pentru a se face acest lucru;
- În raport de situația concretă activitățile specifice culegerii de informații sunt necesare și proporționale;
- Existența autorizării conform legii.

Într-o opinie exprimată în literatura de specialitate s-a reliefat necesitatea „ierarhizării activităților specifice culegerii de informații pe linia securității naționale raportat la intensitatea ingerinței fiecărei metode în viața privată, justificarea în concret a alegerii fiecărei activități în detrimentul celeilalte” (Grădinău, 2014, p. 8).

Apreciem că s-ar fi putut face o ierarhizare a utilizării acestor activități, dar acest lucru nu trebuie să împietzeze asupra cunoașterii, prevenirii și înlăturării amenințărilor la adresa securității naționale.

În domeniul culegerii de informații, este cunoscut faptul că o informație este foarte bună, dacă ea este obținută și valorificată în timp optim.

În cazul existenței vreuneia dintre amenințările la adresa securității naționale, organul cu atribuții în culegerea de informații va înainta propunerea de autorizare a unor activități procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Ea va fi analizată de către procurori anume desemnați de acesta în termen de 24 ore sau de îndată în funcție de caracterul de urgență. În cazul în care se constată că propunerea este întemeiată, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau înlocuitorul de drept al acestuia solicită Înaltei Curți de Casație și Justiție autorizarea activității.

Importanța acordată domeniului securității naționale este reliefată de prevederile articolului 15 alin. 6 din lege care oferă posibilitatea suplimentării argumentelor prezentate în propunere, în situația în care judecătorul opinează că nu sunt suficiente informații, lucru ce nu se regăsește în materia instrucției penale (Legea nr. 51/29.07.1991).

Autorizarea activității specifice se face prin încheiere motivată, ce va cuprinde, în conformitate cu prevederile articolului 17 din lege, mențiunile: „titlatura instanței, locul, data și ora eliberării acestuia; datele și informațiile care atestă prezența amenințării la adresa securității, reliefându-se faptele și circumstanțele acestora; activitățile specifice autorizate, identitatea persoanei

căreia îi sunt restrânse drepturile și libertățile prin ingerința activității specifice în viața sa privată; organele care execută activitățile specifice; persoanele fizice sau juridice ce acordă sprijin, locul/localitățile unde vor fi efectuate activitățile autorizate, în cazul în care sunt cunoscute, durata de valabilitate a autorizației.” (Legea nr. 51/29.07.1991).

În cazul în care cererea nu este justificată, aceasta va fi respinsă prin încheiere motivată. O nouă solicitare privitoare la aceeași persoană se poate face numai dacă sunt date și informații noi, conform articolului 18 alin. 2 din Legea nr. 51/1991. Când apar situații ce impun autorizarea de urgență a anumitor activități specifice, acest lucru îl poate face procurorul, pe o perioadă limitată de timp, respectiv 48 ore, judecătorul urmând să confirme sau să infirme mandatul emis în acest context. În caz de infirmare, activitățile specifice autorizate de către procuror încetează de îndată și se distrug materialele obținute, o copie a procesului verbal fiind transmis judecătorului, în conformitate cu articolul 19 alin. 3 din Legea nr. 51/1991, privind securitatea națională. Activitățile specifice culegerii de informații sunt autorizate pe o perioadă de maxim 6 luni de zile. Ele pot fi prelungite, în mod justificat, autorizarea dându-se pe maxim trei luni de zile. Durata totală a autorizărilor nu poate depăși 2 ani de zile.

În caz de urgență, procurorul poate autoriza pe o perioadă de 48 ore activitățile specifice culegerii de informații. Pentru aceasta trebuie îndeplinită condiția prevăzută de lege ca întârzierea să prejudicieze grav finalitatea activităților. Judecătorul urmează să se pronunțe asupra autorizării, dar nu mai târziu de acest termen.

Întreaga activitate de autorizare cât și executarea efectivă a activităților specifice este secretă, în conformitate cu prevederile legale care reglementează protecția informațiilor clasificate.

Potrivit unei opinii exprimate în literatura de specialitate se apreciază că „guvernul trebuie să dispună de marja de libertate pentru a-și îndeplini funcțiile de politică înaltă, aceasta fiind garantată printr-o restricționare a accesului publicului în general la aceste lucruri” (Grădinaru, 2014, p. 89). Acesta este și motivul pentru care activitățile specifice culegerii de informații sunt clasificate conform legii, la nivelul de secret de stat.

Rezultatul activităților specifice desfășurate se comunică procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Prevederile articolului 21 din Legea nr. 51/1991 statuează dreptul și obligația organelor cu atribuții în siguranța națională de a reține în scris date și informații rezultate din activitățile specifice autorizate care indică pregătirea sau săvârșirea unei fapte penale, în conformitate cu prevederile

articolului 61 din Codul de procedură Penală. Convorbirile, comunicările interceptate sunt redactate în scris și se transmit organelor de urmărire penală ca și imaginile înregistrate împreună cu suportul digital. Se va face totodată propunerea de declasificare totală sau în extras a mandatului.

„Dacă datele și informațiile nu sunt suficiente pentru sesizarea organelor de urmărire penală și nu se justifică desfășurarea în continuare a unor activități specifice (de informații), conducătorul organelor de informații (Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Serviciul de Protecție și Pază) va informa persoana asupra căreia s-a desfășurat activitățile specifice, respectiv i-a fost afectată viața intimă, familială sau privată” (Legea nr. 51/29.07.1991).

Informarea persoanei nu se face dacă: „se periclitează activitatea organelor de informații; se dezvăluie sursele acestora sau ale altor state; s-ar afecta apărarea siguranței naționale; ar fi atinse drepturile și libertățile unor terțe persoane; s-ar deconspira tehnicile, metodele și mijloacele folosite în caz.”

Din analiza conținutului normelor juridice prevăzute la articolul 21 din lege, se constată că nu este precizată în concret instituția care trebuie să sesizeze organele de urmărire penală în cazul în care sunt date privind pregătirea sau săvârșirea vreunei fapte penale, făcându-se trimitere la Codul de Procedură Penală, respectiv la normele care reglementează „actele încheiate de către unele organe de constatare” Despre rezultatul activităților este informat procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție de către organele de informații.

Raportat la prevederile articolului 61 Cod Procedură Penală, rezultă că aprecierea suspiciunii rezonabile cu privire la săvârșirea vreunei infracțiuni o au organele cu atribuții în culegerea de informații, nefiind obligate să ceară vreun acord consultativ procurorului. În schimb, acesta poate să sesizeze din oficiu cu privire la săvârșirea vreunei infracțiuni din domeniul securității naționale pe baza rezultatelor activităților specifice de informații autorizate de către instanță.

În opinia noastră, articolul 21 din Legea nr. 51/1991 privind securitatea națională poate naște o serie de controverse. Astfel nu este stabilită o metodologie care să fixeze cât mai concret modul în care se analizează și se apreciază dacă „datele și informațiile sunt suficiente pentru sesizarea organelor judiciare, dacă se justifică sau nu desfășurarea de activități specifice asupra persoanei vizate”.

Acest lucru trebuie reglementat de către lege. Necesitatea normării juridice a acestei situații se impune având în vedere și linia de demarcație ușor confundabilă între amenințările la adresa securității naționale, prevăzute

de către articolul 3 din Legea nr. 51/1991 și infracțiunile contra securității naționale prevăzute în titlul X din Noul Cod Penal articolele 394-412.

Enumerăm în acest sens infracțiunile de trădare, prevăzută de articolul 394 Cod Penal, trădare prin transmitere de informații secrete de stat, prevăzută de articolul 395 Cod Penal, spionajul prevăzut de articolul 400 Cod Penal, atentatul care pune în pericol securitatea națională prevăzut de articolul 401 Cod Penal, atentatul contra unei comunități prevăzut de articolul 402 Cod Penal (Lupașcu, 2014).

Sub paravanul „insuficienței datelor și informațiilor obținute din activitățile specifice și lipsa justificării desfășurării activităților de informații”, fără a avea mecanismul de control prevăzut de lege și modalitatea concretă în care se face analiza, pot fi comise abuzuri cu consecințe directe asupra securității naționale dar și asupra drepturilor și libertăților persoanei.

Tot o vulnerabilitate a legislației în materia securității naționale în asigurarea drepturilor persoanelor la viață intimă, familială sau privată o reprezintă posibilitatea conferită de lege organelor cu atribuții în culegerea de informații de a desfășura activități specifice autorizate de către procuror având în vedere urgența, și de a nu notifica persoana vizată prevalându-se de articolului 21 alin. 3 din lege.

Orice persoană ce a fost lezată urmare a activităților specifice culegerii de informații efectuate se poate adresa comisiilor parlamentare constituite potrivit legii, sau organelor judiciare, în conformitate cu prevederile articolului 22 din Legea nr. 51/1991, republicată. De asemenea, se pot adresa instanței de judecată în condițiile precizate de către prevederile Legii nr. 677/2001 privind protecția referitoare la prelucrarea datelor cu caracter personal, instanțelor judecătorești, organelor judiciare, altor comisii sau organe judiciare.

Asemănările și deosebirile existente între autorizarea supravegherii tehnice în materia securității naționale și autorizarea acesteia conform Codului de Procedură Penală

Tehnicile de supraveghere sau cercetare sunt utilizate de către organele de culegere de informații pentru prevenirea și contracararea amenințărilor la adresa securității naționale cât și de către organele judiciare în realizarea instrucției penale, în activitatea de constatare a infracțiunilor.

Autorizarea folosirii acestor metode comportă o analiză în ceea ce privește asemănările cât și deosebirile. În ceea ce privește asemănările, putem remarca că autorizarea este dată prin încheiere dată de către judecător și prin emiterea mandatului de supraveghere tehnică/activitate specifică de informații.

Prevederile Codului de Procedură Penală reprezintă sediul materiei cu caracter general, prevederile Legii nr. 51/1991 privind securitatea națională și ale Legii nr. 535/2004 privind combaterea terorismului republicată reprezentând reglementări cu caracter special.

În materia instrucției penale autorizarea este dată de către judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța competentă să judece infracțiunea pentru care se emite mandatul.

În schimb, în materia securității naționale autorizarea este dată de către judecătorul desemnat de către președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție. În legea privind securitatea națională a României se instituie „un control de legalitate intermediar” (Lupașcu, 2014), ce este exercitat de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau înlocuitorul de drept al acestuia. Acesta poate respinge solicitarea organelor de culegere a informațiilor prin ordonanță motivată. De asemenea, legiuitorul a dat posibilitatea judecătorului de a solicita informații suplimentare în cazul în care consideră a fi necesar acest lucru aspect nemaiîntâlnit în procedura generală reglementată de către Codul de Procedură Penală.

În ceea ce privește capacitatea proceselor verbale întocmite de către organele de informații, respectiv datele și informațiile reținute în scris referitoare la pregătirea sau săvârșirea unor fapte penale în materia securității naționale, ne raliem opiniei exprimate în literatura de specialitate, care consideră că acestea nu pot fi valorificate în cauzele penale, dar pot sta la baza începerii urmăririi (Grădinaru, 2014, p. 89). Astfel, raportat la prevederile articolului 61 alin. 3 din Codul de Procedură Penală, ele pot constitui indiciile care stau la baza emiterii ordonanței provizorii, respectiv mandatului de supraveghere tehnică.

În privința distincției formale, mandatul în materia securității naționale este clasificat, nivelul de secretizare fiind „secret de stat” spre deosebire de cel obținut conform Codului de Procedură Penală.

Referitor la notificarea persoanei ale căror drepturi și libertăți au fost restrânse, prevederile legii securității naționale permit neefectuarea acestui lucru dacă apare un risc pentru securitatea națională.

În materia realizării instrucției penale, în conformitate cu prevederile Codului de Procedură Penală, interceptările se realizează de către procuror sau delegă organele judiciare spre deosebire de securitatea națională unde acestea sunt executate de către organele de informații.

Metodele speciale de supraveghere sau cercetare ce constituie supraveghere tehnică în materia instrucției penale nu pot fi folosite decât pe o perioadă de maxim șase luni, în schimb în materia securității naționale durata totală poate să ajungă și la doi ani.

Se poate constata că, prin utilizarea tehnicilor speciale de investigare utilizate în domeniul instrucției penale și securității naționale se realizează ingerințe în viața intimă familială și privată a persoanei, practic se derogă de la prevederile articolului 8 din Convenția Europeană care asigură standardele minime de protecție.

Natura juridică a tehnicilor de investigare utilizate în materia securității naționale a suscitat discuții în doctrină. Astfel, au existat opinii care le-au încadrat în cadrul procesului penal, iar altele în afara acestuia. Ne raliem opiniei care le apreciază ca fiind în afara procesului penal, premergător acestuia.

Analizând prevederile articolului 13 din Legea nr. 51/1991, privind securitatea națională, ale articolului 20 din Legea nr. 535/2004 privind combaterea terorismului și normele procedural penale se observă că acestea reprezintă ingerințe în viața intimă, familială sau privată, au rol de culegere de informații, fiind supuse controlului judiciar și sunt apte să servească procesului penal. Diferența apare în ceea ce privește rolul lor, respectiv cele din domeniul securității naționale sunt considerate informații, iar cele din domeniul instrucției penale reprezintă probe.

Diferențele majore între cele două domenii, securitate națională *versus* instrucție penală în ceea ce privește tehnicile speciale de investigare folosite rezultă din însăși funcțiile îndeplinite de acestea. Tehnicile speciale specifice securității naționale contribuie la îndeplinirea funcției preventive pe care o exercită în mod direct și imediat organele care desfășoară activități specifice culegerii de informații. În schimb, organele de urmărire penală chiar dacă prin activitatea lor se realizează și prevenție, acesta este un rol mediat.

Respectarea drepturilor și libertăților persoanelor, asigurarea stabilității și funcționării statului român în conformitate cu normele constituționale este un deziderat și o obligație a tuturor instituțiilor de aplicare a legii.

Amenințările prezente, atât în domeniul ordinii publice, cât și în cel al securității naționale solicită, impun folosirea tehnicilor de supraveghere sau cercetare pentru a putea face față acestora. Utilizarea lor discreționară naște abuzuri. Tocmai de aceea trebuie create mecanisme puternice de control care să garanteze legalitatea, corectitudinea și buna credință în folosirea acestor metode speciale, dar să și contribuie la siguranța persoanei, la siguranța statului român.

Concluzii

Creșterea criminalității, diversificarea și specializarea acesteia prin folosirea mijloacelor tehnologice de ultimă generație, apariția amenințărilor la adresa securității naționale, în special a celor de terorism, obligă statul să-și a măsuri de contracarare și reprimare a acestora. Printre măsurile reglementate se înscriu și cele care presupun utilizarea metodelor de supraveghere sau cercetare ce constituie supravegherea tehnică.

Utilizarea acesteia permite obținerea unor date și informații care contribuie la aflarea adevărului, dându-se astfel satisfacție principiului care obligă organele judiciare să constate la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, să nu fie trasă la răspundere penală nici o persoană nevinovată și să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil cea care a săvârșit o infracțiune.

Administrarea probatoriului rezultat din măsurile de supraveghere tehnică trebuie să se facă cu respectarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, a Convenției Europene a Drepturilor Omului, a Legii fundamentale a Statului Român – Constituția și a reglementărilor privind realizarea instrucției penale și securității naționale.

Aceasta presupune ca autoritățile publice să respecte dreptul la viață intimă, familială sau privată, inviolabilitatea domiciliului, orice ingerință în viața persoanei trebuind să se facă numai în conformitate cu prevederile legale, în acord cu normele constituționale.

Asigurarea securității naționale reprezintă o obligație a tuturor cetățenilor țării. Organele cu atribuții specifice culegerii de informații trebuie să aibă la rândul lor acces la toate mijloacele legale, inclusiv a celor ce privesc tehnici speciale de investigații sau cercetare, pentru a se putea realiza cu adevărat contracararea tuturor amenințărilor la adresa securității naționale. Pentru aceasta, în limitele legale, le este permis să încalce dreptul la viață intimă, familială sau privată.

Se impune în schimb ca statul român să dezvolte, printr-o reglementare mai coerentă mecanisme de control, astfel încât să se asigure respectarea drepturilor și libertăților persoanei, aceasta făcându-se fără afectarea obiectivelor sale.

Practica organelor judiciare și a celor cu atribuții în culegerea de informații a arătat că folosirea acestor metode poate asigura succesul în probarea activităților infracționale sau în contracararea amenințărilor la adresa securității naționale.

Folosirea uneia sau alteia dintre metodele speciale de cercetare sau dintre activitățile specifice depinde în primul rând de infracțiunea, respectiv amenințarea ce se dorește a fi demonstrată sau contracarată.

Realizarea acestor obiective presupune în primul rând crearea structurilor înzestrate cu suficiente resurse umane, materiale și tehnologice care să fie capabile să asigure ordinea publică și siguranța națională.

De lege ferenda apreciem că se impune elaborarea unei noi legi a securității naționale, care să includă drept amenințări la adresa securității naționale și fenomenul corupției, contrabandei, evaziunii fiscale, dar și a ilegalităților din domeniul achizițiilor publice – ce au consecințe grave asupra dezvoltării statului român. Totodată este necesar ca noile reglementări trebuie prevadă expres dacă informațiile obținute de către organele ce realizează activități specifice culegerii de informații prin utilizarea tehnicilor speciale investigative pot sau nu să fie folosite ca probe doar în procesele penale ce privesc infracțiuni în domeniul securității naționale sau pot fi folosite și în procesele penale de drept comun.

Referințe bibliografice:

1. Grădinaru, Sandra (2014). *Supravegherea tehnică în Noul Cod de Procedură Penală*. București: Editura C.H.Beck.
2. Lupașcu, Dan (2014). *Noul Cod Penal și Noul Cod de Procedură Penală*. București: Ed. Universul Juridic.
3. Zamfir, Dumitru (2007). *Respectarea drepturilor omului în activitatea serviciilor de informații*. București: Editura RAO International Publishing Company.
4. *Legea no. 51/1991 privind securitatea națională, cu modificările și completările ulterioare*.
5. *Noul Cod Penal și Noul Cod de Procedură Penală*, (2014) ediție îngrijită de conf. univ. dr. Dan Lupașcu, București: Editura Universul Juridic.